

при підготовці до умов життя в інформаційному суспільстві, в якому вирішальне значення набувають соціальні параметри життя.

Література

1. Фінагін В.В. Економіко-правові проблеми розвитку міст України в сучасних умовах // Економіка і право. – 2001. – № 1. – С. 5-8.
2. Амітан В.Н., Лукьянченко А.А., Денисов Ю.Д. Городское развитие – приоритет региональной экономики // Экономика и право. – 2002. – № 1. – С. 51-56.
3. Онищук Г.І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика. – К.: Науковий світ, 2002. – 439 с.
4. Лукьянченко А.А. Трансформація градообслуговуючої системи (теорія і практика). – Донець: ІЗПИ НАН України, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. – 238 с.
5. Амітан В.Н., Зорина Е.И., Лукьянченко А.А. Город: проблемы демократических и рыночных трансформаций. – Донець: ІЗПИ НАН України, 2001. – 217 с.
6. Соціально-економічне розвиток міст промислового регіону / Амітан В.Н., Фінагін В.В., Лукьянченко А.А. і др. – Донець: ІЗПИ НАН України, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. – 254 с.
7. Городские системы промышленного региона (теория и практика развития) / Амітан В.Н., Лукьянченко А.А., Денисов Ю.Д. і др. – Донець: ІЗПИ НАН України, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. – 348 с.
8. Янукович В.Ф. Инфраструктура промышленного региона: теория, практика, перспективы. – Донець: ІЗПИ НАН України, 1999. – 168 с.

Потанова Н.М. Соціальна сфера міст як фактор стійкого розвитку економіки

У статті розглядається роль соціальної сфери міст у формуванні нової моделі економічного зростання. Обґрунтовано структуру соціальної сфери міст, виявлено особливості її розвитку за нових економічних умов.

Ключові слова: соціальна сфера, місто, потреби, населення, економічний розвиток, економічне зростання.

Potanova N.M. Municipal social field as a factor of the stable economics development

The role of municipal social field in formation of new model of economic increase is considered in this article. The structure of municipal social field is provided. The peculiarities of its development in new economic conditions are identified.

Key words: social field, city, requirements, population, economic development, economic increase.

Поступила до редакції 01.11.2010.

Рецензент: Бужко І.Р., д.е.н., проф.

УДК 338.242

Радіонова Н.Й.
м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Наведено результати досліджень сутності ефективності діяльності підприємств. Запропоновано обґрунтування впливу ефективності використання ресурсів на підвищення результатів діяльності підприємств.

Ключові слова: ефективність, результат, ресурси, витрати, підприємство.

Постановка проблеми. Важливим аспектом процесу виробничої діяльності підприємства є визначення впливу ефективності використання ресурсів на кінцевий резуль-

тат. За твердженням науковців та провідних економістів саме ефективність стає ключовим чинником формування оптимального результату діяльності підприємства.

Стан вивчення проблеми. Питання оцінки впливу ефективності діяльності на кінцевий результат досліджені досить широко. Проте питання концептуальних підходів до визначення впливу ефективності функціонування підприємства на кінцевий результат потребують більш детального та поглибленого дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є узагальнення існуючих підходів до визначення сутності ефективності та ефекту, обґрунтування впливу ефективності використання ресурсів на підвищення результатів діяльності суб'єктів господарювання та їхнього позиціонування відносно інших підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам теорії, методології і практичним питанням ефективності діяльності підприємств присвятили велику кількість наукових праць закордонні і вітчизняні економісти: О.І. Амоша, Дж. Блек, А. Браверман, С.Г. Дзюба, П.В. Журавльов, Дж.М. Іванцевич, В.М. Колпаков, А.А. Лобанов, В.Д. Пагрушев, Ф.Ю. Поклонський, М.Г. Рак, Д.С. Синк, Г.М. Скударь, А.А. Томпсон, С.В. Шекшня та ін. Однак внаслідок складності й багатоаспектності цієї проблеми в сучасних умовах існують питання, які потребують більш детального та поглибленого дослідження.

Виклад основного матеріалу. На рівні підприємства єдиним критерієм ефективності його діяльності визначається максимізація прибутку. Ефективність виробництва знаходить конкретний кількісний вираз у взаємопов'язаній системі показників, які характеризують ефективність використання основних елементів виробничого процесу.

Хоча загальний теоретичний принцип виглядає простим і однозначним, його практична реалізація може здійснюватися на основі різних методичних підходів. Їхній вибір вимагає глибокого розуміння економічного змісту господарського заходу, ефективність якого передбачається оцінити.

Показники ефективності діяльності підприємства розраховуються для обґрунтування управлінських рішень. Тому для правильного вибору методів розрахунку ефективності необхідно перш за все проаналізувати особливості прийнятого рішення.

Серед найбільш суттєвих моментів, що мають враховуватися при зазначеному виборі, варто виділити:

- характер цільової настанови прийнятих рішень;
- базу порівняння отриманих оцінок економічної ефективності;
- необхідний ступінь деталізації розрахунків;
- місце розглянутого господарського заходу в життєвому циклі продукту;
- місце розглянутих ефектів і витрат стосовно сфери інтересів економічних суб'єктів, що беруть участь у реалізації заходу.

Кількісна визначеність і зміст критерію знаходить найбільш повне відображення в конкретних показниках ефективності виробництва. При формуванні системи показників ефективності виробництва, виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємства бажано дотримуватись певних принципів, до яких можна віднести:

- забезпечення взаємозв'язку критерію і системи конкретних показників ефективності виробництв;
- відображення ефективності використання усіх видів застосовуваних у виробництві ресурсів;
- важливість застосування показників ефективності в управлінні різними ланками виробництва на підприємстві;

виконання найбільш важливими показниками стимулюючої функції у процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва, того чи іншого виду діяльності підприємств.

Система показників ефективності, що побудована з урахуванням визначених принципів, має включати декілька груп:

- 1) узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності підприємств);
- 2) показники ефективності використання праці (персоналу);
- 3) показники ефективності використання виробничих основних і оборотних фондів;
- 4) показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів і капітальних вкладень).

Кожна з перелічених груп охоплює певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність виробництва (діяльності підприємства) або ефективність використання окремих видів ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників ефективності виробництва

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	трудових ресурсів (персоналу)	виробничих ресурсів	фінансових ресурсів
- Виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів - Прибуток на одиницю загальних витрат - Рентабельність виробництва - Затрати на одиницю товарної продукції - Частка приросту продукції завдяки інтенсифікації виробництва - Господарський ефект використання одиниці продукції	- Темпи зростання продуктивності праці - Частка приросту продукції завдяки зростанню продуктивності праці - Відносне вивільнення працівників - Коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу - Трудомісткість одиниці продукції - Зарплатомісткість одиниці продукції	- Загальна фондвіддача (за обсягом продукції) - Фондовіддача активної частини основних фондів - Рентабельність основних фондів - Фондомісткість одиниці продукції - Матеріаломісткість одиниці продукції - Коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів	- Оборотність обігових коштів - Рентабельність обігових коштів - Відносне вивільнення обігових коштів - Питомі капітальні вкладення (на одиницю приросту потужності або продукції) - Рентабельність капітальних вкладень - Термін окупності капітальних вкладень

Однією з умов ефективного функціонування ринкової економіки є максимальна відповідальність підприємств за результати своєї діяльності (як позитивні, так і негативні). Ця умова відображена у відомому принципі «інтерналізації екстерналій». Це означає, що максимальна кількість отриманих підприємством зовнішніх ефектів – екстерналій – має бути переведена у внутрішні ознаки (показники), що відчуються підприємством (витрати, доходи), тобто інтерналії.

Із усього зазначеного всі ефекти, що отримані підприємством (конкретним господарським заходом), можуть умовно бути диференційовані на такі групи:

- внутрішні ефекти підприємства, що сприймаються його системою господарського рахунку (інтерналії);

- зовнішні ефекти (екстерналії), які підприємство в змозі перетворити у внутрішні за допомогою встановлення ціни на виготовлені вироби і надані послуги;

- зовнішні ефекти (екстерналії), які підприємство зацікавлене перетворити у внутрішні, але може це зробити лише за допомогою економічних інструментів (наприклад, податкових пільг, дотацій та ін.) держави або суб'єкта території (муніципалітету);

- зовнішні ефекти/витрати (екстерналії), які підприємство не зацікавлене перетворювати у внутрішні, і про це мусить потурбуватися держава або суб'єкт території.

Вимірювання загальної ефективності (продуктивності) діяльності підприємства методологічно зв'язане перш за все з визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи показників.

Критерій - це головна ознака і визначальна міра вірогідності пізнання суті ефективності виробництва, у відповідності з якими здійснюють кількісну оцінку її рівня. Пра-

вильно сформульований критерій має найбільш повно характеризувати суть ефективності як економічної категорії і бути спільним для усіх ланок суспільного виробництва – від підприємства до господарського комплексу регіону чи країни в цілому.

Суть проблеми підвищення ефективності виробництва (продуктивності виробничо-економічної системи) полягає у тому, що на кожну одиницю витрат – трудових, матеріальних, фінансових – досягати максимально можливого збільшення обсягу виробництва або доходу.

Слід зазначити, що нині існує багато підходів до визначення поняття ефекту та ефективності. На підставі узагальнення різних підходів виникає можливість зробити висновки, що теорія ефективності чітко розмежовує поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту і витрат, що його викликали. Ефект (від лат. effectus – виконання, дія) означає результат, наслідок певних причин, дій.

Ефект може вимірюватися в матеріальному, соціальному, грошовому показниках. Зокрема, ефект може оцінюватися обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції (тобто штуками, кубічними або квадратними метрами, тоннами тощо), показниками поліпшення здоров'я населення (наприклад, зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя) тощо.

У випадку, коли зазначені результати отримують грошову оцінку, свідчать про економічний ефект.

Економічний ефект розглядають як позначений у вартісній (грошовій) формі результат будь-яких дій (зокрема зазначених вище господарських заходів).

Ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу. У зарубіжних країнах з розвинутою ринковою економікою для окреслення результативності господарювання використовують інший термін – продуктивність системи виробництва і обслуговування, під якою розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) при виробництві різноманітних товарів та послуг.

Отже, ефективність виробництва і продуктивність системи – це по суті терміни-синоніми, які характеризують одні й ті ж результативні процеси. При цьому слід усвідомлювати, що загальна продуктивність системи є поняттям набагато ширшим, ніж продуктивність праці і прибутковість виробництва. Узагальнено ефективність діяльності можна визначити на підставі співвідношення, наведеного у виді формули (1):

$$\text{Ефективність(продуктивність)} = \frac{\text{Результати}}{\text{Ресурси(витрати)}} \quad (1)$$

Хоча за самим визначенням результат і ефект є близькими поняттями (ефект – певна форма результату), потреби економічної практики змушують у деяких випадках розмежовувати зазначені терміни. При цьому під умовним поняттям «економічний результат» звичайно мають на увазі загальний результат (зокрема виручка, дохід), а під поняттям «економічний ефект» – чистий результат (зокрема прибуток). Принциповий взаємозв'язок між зазначеними двома поняттями може бути виражений формулою (2):

$$E = P - B, \quad (2)$$

де E – величина умовного економічного ефекту;

P – величина умовного економічного результату;

B – повні витрати на реалізацію заходу, який викликав ефект.

Якщо результати економічної діяльності перевищують витрати, говорять про позитивний (додатний) ефект (зокрема підприємство отримує прибуток), у протилежному разі – про негативний (від'ємний) ефект (збитки, шкода, втрати та ін.

Результат виробництва як найважливіший компонент для визначення його ефективності не слід тлумачити однозначно. Йдеться про корисний кінцевий результат. Можна розрізняти:

- 1) кінцевий результат процесу виробництва;
- 2) кінцевий господарський результат діяльності підприємства.

Кінцевим результатом процесу виробництва, виробничо-господарської діяльності підприємства за той чи інший проміжок часу є чиста продукція, тобто новостворена вартість, а фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток.

Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання (рис. 1).

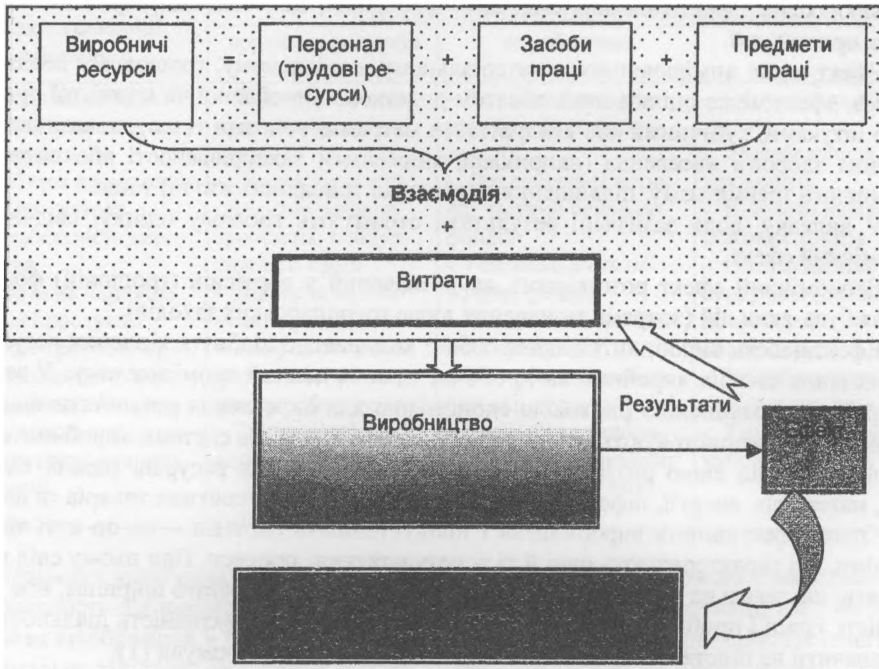

Рис. 1. Схема взаємозв'язку результату (ефекту) і ефективності виробництва (продуктивності виробничо-економічної системи)

Економічний ефект визначається різними вартісними показниками, що характеризують проміжні і кінцеві результати виробництва на підприємстві (в об'єднанні підприємств). До таких показників відносяться обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції, величина одержаного прибутку, економія тих чи інших видів виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо.

Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення нових робочих місць і рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану оточуючого середовища, загальної безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, але й негативними (наприклад, поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Показники ефективності мають ту особливість, що далеко не всі з них піддаються кількісному вимірюванню. У зв'язку з цим на підприємствах визначають, оцінюють і регулюють (у межах своїх можливостей) як економічну, так і соціальну ефективність виробництва (продуктивність системи).

В залежності від об'єкта, стосовно якого визначають результативність його функціонування, розрізняють локальний (госпрозрахунковий) і загальногосподарський ефекти.

Локальний (госпрозрахунковий) ефект означає конкретний результат виробничо-господарської чи іншої діяльності даного підприємства, внаслідок якої воно має певні переваги. Якщо ж виробництво продукції на підприємстві вимагає додаткових витрат ресурсів, але її споживання (використання) на іншому підприємстві пов'язане з меншими експлуатаційними витратами або іншими позитивними наслідками діяльності, то йдеться про визначення загальногосподарського ефекту, тобто спільного ефекту у сферах виробництва і споживання відповідних виробів (послуг).

Внаслідок здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства, впровадження на ньому прибуткових певних технічних, організаційних чи економічних заходів має місце первинний (одноразовий) ефект.

Проте майже завжди початковий ефект може повторюватися і примножуватися завдяки багатонапрямковому та багаторазовому використанню таких заходів не лише на даному, але й на інших підприємствах, сферах діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, система показників ефективності створює достовірні й надійні інформаційні масиви для прийняття управлінських рішень у процесі поточної виробничо-фінансової діяльності підприємства. Удосконалення цієї системи є особливо актуальним для перспектив діяльності будь-якого підприємства. З цією метою запропоновано здійснювати оцінку ефективності на основі структуризації внутрішнього середовища підприємства шляхом виокремлення в ньому центрів відповідальності і аналізу ефективності реалізації стратегій управління як в кожному з них окремо, так і синтезувати загальні результати на рівні підприємства.

Література

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2005. — 292с.
2. Башнянин Г. І., Третяк Г. С. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу. — Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2008. — 502с.
3. Бурковський І. Д., Лагодієнко В. В., Червен І. І., Шهبаніна О. В. Ефективність використання основних засобів виробництва і технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств / Миколаївський держ. аграрний ун-т. — Миколаїв : МДАУ, 2005. — 197с.
4. Власова Н. О., Мелушова І. Ю. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі / Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. — Х., 2008. — 256с.
5. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва господарств Київщини / В. С. Дієсперов. — К. : ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2009. — 80 с.
6. Колот В. М. та др. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура: навч. посіб. / В. М. Колот, І. М. Репіна, О. В. Щербина; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". — Вид. 2-ге, перероб. та допов. — К. : КНЕУ, 2009. — 444 с.
7. Кондрашов О. М., Пашута М. Т. Стан та ефективність інноваційної діяльності в промисловості України. — К. : Науковий світ, 2001. — 52с.
8. Кулинич Т. В. Ефективність застосування мотиваційних важелів та стимулів на діючих підприємствах: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський ін-т бізнесу і менеджменту. — Х., 2004. — 20с.
9. Лега Ю. Г., Поляков О. М. Якість, ціна та ефективність виробництва: монографія. — К. : Наукова думка, 2008. — 503с.
10. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства / Тернопільський національний економічний ун-т. — Т. : Економічна думка, 2007. — 295с.
11. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К. : КНТЕУ, 2002. — 301с.

Радионова Н.И. Концептуальные подходы исследования эффективности деятельности предприятий.

Представлены результаты исследования сущности эффективности деятельности предприятий. Предложено обоснование влияния эффективности использования ресурсов на повышение результатов деятельности предприятий.

Ключевые слова: эффективность, результат, ресурсы, затраты, предприятие.

N.Y.Radionova. Conceptual approaches to studying efficiency of enterprises activity Abstract.

The results of researching the essence of efficiency of enterprises activity are shown. Grounding of influence of resources use efficiency on improving the enterprises activity are proposed.

Key words: efficiency, results, resources, costs, enterprise.

Поступила до редакції 04.02.2011.

Рецензент: Бузько І.Р., д.е.н., проф.

УДК 005.4:[338.439:664.85]

Садеков А.А.,
Близкий Р.С.,
г. Донецк

СИСТЕМНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ МОДЕЛИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПЛОДОВОЩЕКОНСЕРВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Рассматриваются вопросы формирования модели управления маркетинговой деятельностью плодоовощного производства на базе системного подхода к анализу взаимодействия предприятия и рынка.

Ключевые слова: системный подход, плодоовощная промышленность, анализ взаимодействия, модель управления, рыночная конкуренция, логистика.

Постановка проблемы. Рыночные отношения инициировали глубокие социально-экономические преобразования во всех сферах экономики. Перед участниками этих изменений возникают сложные проблемы, требующие научно-обоснованных решений. Наиболее сложными и специфичными они являются в предпринимательской среде. Здесь последствия неправильно принятых решений и цена ошибки имеют разнонаправленный характер и чрезвычайно серьезные последствия.

Для предпринимателя это не только угроза банкротства и потеря денег, но и утрата доброго имени, привычного образа и стиля жизни, круга знакомых и т.п. Неверно принятые решения в бизнесе наносят серьезный ущерб обществу: появляется недоверие к бизнес-структурам, выражается недовольство государством, усиливается социальная напряженность. Однако основная тяжесть и самые серьезные проблемы связаны с населением. Снижается уровень благосостояния, появляется неуверенность в будущем. Все это переживает украинское общество в настоящее время.

Одно из перспективных направлений, позволяющих усовершенствовать процессы управления плодоовощным производством – создание системной модели управления, центральной частью которой является маркетинговая деятельность.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемам моделирования управленческих процессов посвящены также работы зарубежных ученых А. Демодорана, М.Х. Мескона, Дж. Неймана, Л. Планкетта, Г. Хейла, О. Моргентейна, П. Скотта, М. Эддоуса, Р. Стэнфилда, К.Г. Корли, С. Уолли и Дж. Р. Баума.

Из отечественных специалистов, занимавшихся изучением моделирования в управлении можно отметить работы К.А. Багриновского, Е.В. Бережной, В.И. Бережного, В.Г.